ISSN 2078-340X. Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. 2014. Вип. 22. С. 186–197
Visnyk of the Lviv University. Series Foreign Languages. 2014. Is. 22. P. 186–197

УДК 8Г255.4-051Ж.Максимович:821.161.2=133.1

СЛОВО ПРО ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ШЛЯХ ЖІНЕТ МАКСИМОВИЧ

Ярема Кравець

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

Жінет Максимович дебютувала в художньому перекладі у 70-ті рр. минулого століття, відразу ж знайшовши власний шлях у літературі. Визнання як талановитий перекладач дістала з появою французької інтерпретації "Землі" О. Кобилянської та книжки В. Стефаника, до якої увійшли "Камінний хрест" та сорок новел письменника. У творчому доробку Ж. Максимович окремі твори О. Довженка, новели О. Гончара та Р. Іваничука, романи Ю. Яновського і П. Загребельного. Вершиною її перекладацької діяльності стало французьке прочитання творів І. Франка "Для домашнього огнища" та "Перехресні стежки".

Ключові слова: художній переклад, Жінет Максимович, французька інтерпретація, Григорій Кочур, перекладацький хист, Іван Франко, літературознавча критика.

Вже тепер, коли минає 20 років від її відходу з життя, без жодного сумніву можна стверджувати, що в особі Жінет Максимович (1929–1995) українська культура втратила свого надзвичайно совісного і відданого трудівника. За неповних чверть віку перекладацької діяльності вона так багато зробила для нації, переклавши французькою мовою корифеїв української літератури – Івана Франка, Василя Стефаника та Ольгу Кобилянську, а ще Юрія Яновського, Олександра Довженка, Олеся Гончара та багатьох інших, – що відтепер її творчу спадщину неодмінно згадуватимуть там, де будуть говорити про творчість цих письменників.

Жінет Максимович прийшла в переклад у 70-ті рр., коли-то франкомовних перекладачів було ще не вельми рясно; та й ті час від часу зазнавали різних нагінок з боку влади, звинувачені то в "націоналізмі", то в спробах чинити опір асимілюванню української мови з російською через знищення найважливіших особливостей її лексики, синтаксису та стилістики, то звинувачена у виборі для перекладу якогось опального письменника чужої літератури.

Її шлях до художнього перекладу був довгою дорогою до рідної культури. Народилася Жінет Максимович у французькому місті Больвілер у родині українців-емігрантів, здобула освіту бакалавра, вільно володіла шістьма мовами. Повернувшись в Україну, закінчила романістику Львівського національного університету ім. І. Франка; перед тим, 1950 р. була репресована. В Україні зберігала щемливо-тужну любов до рідної їй Франції, а все ж відчула себе українкою; саме тут забриніли в її єстві приглушені іншомовним середовищем мелодійні звуки рідної мови. Україні віддала талан і талант, вибравши одне з найважчих інтелектуальних ремесел – літературну роботу, зокрема перекладацьку справу. Була у цій царині одночасно і майстринею, і підмайстром, бо,

© Кравець Ярема, 2014

перекладаючи французькою мовою, глибше пізнавала українську в усіх її нюансах та різновидах. Була старанною ученицею, яка прагнула пізнати в українському тексті все аж до останнього слова, не залишаючи нічого їй незбагненного чи незрозумілого. Вже пізніше, будучи авторитетним і визнаним перекладачем, ніколи не цуралася порад своїх колег. Так було, скажімо, під час роботи над складними текстами Ольги Кобилянської, Василя Стефаника (до слова сказати, досконале чуття французької мови допомогло їй відтворити покутський діалект при перекладі творів цього письменника), чи вже нашого сучасника Романа Федоріва.

Жінет Масимович знайшла свій шлях у літературі – таку перекладацьку діяльність, в якій колись вправлялися у Галичині лише поодинокі письменники і літератори – Іван Франко, Сильвестр Яричевський, Богдан Лепкий, Осип Роздольський, а з ближчих нам сучасників – епізодично Михайло Рудницький – переклад з рідної мови на чужу; наважилася на переклад з української французькою, якою володіла досконало. Разом зі своїм київським колегою Казимиром Шиманським та полтавчанином Іваном Бабичем зламала багаторічну монополію московських видавництв, що упродовж довшого часу друкували переклади класиків національних літератур республік колишнього Радянського Союзу в інтерпретаціях не з оригіналу, а з його російського перекладу. У такому подвійному перекладі з'являлися, скажімо, французькою мовою Довженкові "Поема про море" та "Зачарована Десна", його ж "Земля", "Boa constrictor" Івана Франка і добірка оповідань письменника, видана в Москві 1973 року, роман "Євпраксія" Павла Загребельного, "Почесний легіон" Вадима Собка (1987), а ще перед тим "Вершники" Юрія Яновського, перекладені знову ж таки з російської мови, що побачили світ у паризькому видавництві "Gallimard" 1956 року.

Творчий доробок Жінет Максимович (а надрукувала вона більше двадцяти перекладених книжок) обійняв ціле століття. Відважно бралася за найрізноманітніші твори української літератури – "Земля" О. Кобилянської, "Камінний хрест" та інші новели В. Стефаника, "Перехресні стежки" і "Для домашнього огнища" Івана Франка, новели О. Довженка, О. Гончара, широкі соціальні полотна Р. Федоріва, тонкі своїм психологізмом новели Р. Іваничука, "Європа–45" П. Загребельного. Хоча вже існував французький переклад "Вершників" Юрія Яновського (за редакцією Луї Арагона), дала французькомовному читачеві точніший, а найголовніше – зроблений з оригіналу переклад цього глибоко психологічного твору. Як письменниця-перекладач також відчула на собі цензурні утиски і заборони колишньої авторитарної влади. Довгі роки чекала появи перекладу повісті Ярослава Галана "Гори димлять", а коли вона нарешті з'явилася у своєму французькому варіанті дуже раділа з цього.

Перекладаючи "Вершників" Ю. Яновського, що вийшли 1981 року у видавництві "Дніпро", Жінет Максимович зуміла витримати творче змагання зі своїми попередниками. Перекладачка сумлінно вчиталася у текст першотвору, запропонувала своє власне тлумачення французькою мовою певних ситуацій твору, зберігаючи синтаксичну будову речень, специфіку вживання сполучників, насамперед відмовившись од деяких етнографічних побутових та локальних назв, які в першому французькому перекладі "Вершників" коментувалися та пояснювалися (скажімо, "чорний шлик", "степовики"). І звичайно, Ж. Максимович уникнула тих окремих перекручень та помилок, що були в перекладі "Вершників", зробленому з російського видання.

Порівняльний аналіз обидвох французьких перекладів "Вершників" Ю. Яновського, особливо новел "Подвійне коло", "Шаланда в морі", "Дитинство" (дві перші у перекладі Луї Арагона часто передруковувалися у французькій та бельгійській періодиці), свідчить про вдумливе прочитання тексту оригіналу. Сказати, що перекладачка добре відтворила лексичні та стилістичні особливості твору – напружений ритм, ліричну розповідь – цього не досить. Ж. Максимович вирішувала, здавалось би, майже нерозв'язні завдання, які письменник ставив перед інтерпретатором свого твору чужими мовами.

Як, скажімо, відтворити неслов'янською мовою такі перлини прози Ю. Яновського: "Малий чабанець (що може вивчитись на чабанчука й вийти на чабаненка і нарешті, заступити батька-чабана) повертається смерком додому". Чотири однотипні слова, які вказують на той самий фах людини різного віку, потребували іншого тлумачення та відтворення в іншомовному тексті. У перекладі Ж. Максимович читаємо: "Le petit pastoureau qui apprend les secrets du metier, afin de devenir berger et de remplacer son pere dans son activite" – досл.: "Малий підпасок, який оволодіє таємницями фаху, щоб стати чабаном і змінити свого батька у його діяльності". Або ще: цікаве прочитання новели "Дитинство", в якій перекладачка знаходить для слова "хлопці" – ключового слова розділу, кілька французьких відповідників залежно від семантичного насичення певного уривку: "persifleurs", "garnements", "galopins", "gargons" (тут вона пішла за нормою французької мови, для якої не є природним повторення одного і того ж слова в тому самому реченні, бажанішим є його заміна синонімами, займенниками, тощо). Про перекладацьку майстерність Ж. Максимович свідчить безумовно і вдале тлумачення багатьох фразеологізмів [див про це: 4].

Вміння Жінет Максимович проникнути у глибину художнього твору, у тканину його колізії особливо виявилося ще раніше, коли на початку 70-х років вона наважилася на переклад повісті Ольги Кобилянської "Земля" – вершини психологічного реалізму письменниці, даючи французькомовному читачеві цю дослівно вистраждану Ольгою Кобилянською книжку, над якою, як звірялася сама письменниця, вона "хвилями ридала". Перекладена багатьма мовами світу "Земля" Ольги Кобилянської ввійшла у світову культурну спадщину поряд з такими творами, як "Земля" Е. Золя, "Мужики", А. Чехова, "Селяни" В. Реймонта тощо.

Перекладачка твору зустрілася з низкою малозрозумілих французькому читачеві слів щоденного побуту, діалектизмами, що вживали в буковинському побуті тих часів для позначення родинних зв'язків, реаліями селянського життя, термінами, пов'язаними з національним одягом та стравами. В одних випадках Жінет Максимович залишала ці поняття в їхньому українському звучанні, подаючи французькому читачеві дослівне тлумачення того чи іншого слова; в інших – знаходила відповідні французькі еквіваленти. Неабияку складність для перекладу справила експресивність речень твору, фразеологізми, пестливі слова, прислів'я, а також слова із деформованим чи перекрученим звучанням. Особливості перекладацького хисту Жінет Максимович, зокрема стосовно відтворення реалій національного життя Буковини, досліджувала у своїх курсовій і дипломній роботах про французький переклад "Землі" Ольги Кобилянської колишня студентка відділу романістики Львівського національного університету ім. Івана Франка Ірина Кушнір. Молодий науковець надрукувала 2001 р. статтю "Французьке прочитання повісті "Земля" Ольги Кобилянської" [7].

Визнання як талановитий перекладач Жінет Максимович дістала вже 1975 року з виданням французької книжечки Василя Стефаника, до якої увійшли "Камінний хрест" та сорок новел письменника. Авторитетне слово Григорія Кочура, мовлене зі сторінок "Літературної України", надало їй творчої наснаги, переконало у правильності вибору саме такої літературної діяльності. Своєю роботою над В. Стефаником Жінет Максимович завершила неодноразові спроби дати французькому читачеві цього унікального у світовій літературі письменника; достатньо нагадати хоча б, що такі новели В. Стефаника, як "Злодій" і "Вечірня година", перекладені та надруковані ще на початку минулого століття – першу переклав Михайло Рудницький і опублікував у своїй антології "Mille nouvelles nouvelles" (P., 1912), а друга вийшла у № 1 за 1915 рік швейцарському журналі "La Revue ukrainienne", що виходив у Лозанні; перекладачі новели заховалися за невідомими для нас ініціалами S. та H.

На появу цього перекладу відгукнувся своєю рецензією "В. Стефаник французькою мовою" на сторінках "Всесвіту" літературознавець Володимир Матвіїшин, який зазначив, що тут "перекладачка майстерно відтворила складні мовні конструкції першотвору, знайшла у французькій мові відповідники для передачі багатої експресивної мови та неповторного стилю українського новеліста" [8].

Ґрунтовну статтю "Відтворено французькою" про перекладацький талант Жінет Максимович надрукував у березні 1981 р на сторінках "Літературної України" Григорій Кочур, підтримуючи її кандидатуру на здобуття премії імені Максима Рильського. Зважаючи на свою унікальність і наукову вартість, ця стаття вартує того, щоб її зацитувати:

"Те, що Жінет Максимович перекладає твори українських письменників саме на французьку мову, — зумовлене, либонь, самим її життєвим шляхом. Батько її, галицький селянин, іще зовсім молодою людиною 1926 року подався до Франції "шукати ліпшої долі". Працював шахтарем. Там і народилася майбутня перекладачка. У Франції вона й училась, закінчила колеж. А коли 1948 року родина повернулась на Батьківщину, то доучуватись їй довелося вже у Львові, в університеті". Отже, так воно й вийшло, що Ж. Максимович однаково вільно почуває себе в обох мовних стихіях, кожна з двох мов для неї однаковою мірою "своя". Цьому сприяє ще й професія: з обома мовами вона постійно має справу як педагог-філолог, понад двадцять років викладаючи французьку в Львівській консерваторії.

Перекладати почала дуже давно, проте із своїм доробком не квапилася на люди. Спершу "пробувала голос" – перекладала для себе те, що подобалося. Одного разу таки довелося й "дебютувати", щоправда, не в друці: переклала Франкове "Украдене щастя", а її студенти до річниці Каменяра підготували виставу.

А далі вже її працею зацікавились видавництва, і почалися переклади для друку. У перекладі Ж. Максимович вийшла збірка новел Олеся Гончара ("Соняшники", 1972). Раніше вона переклала "Гори димлять" (переклад неопубліковано), а вже його памфлети побачили світ 1974 року.

Перекладачку цікавить і класика, і сучасна література. Якщо 1973 року французький читач отримав "Землю" Ольги Кобилянської, то 1977 року він уже ознайомився з романом Павла Загребельного "Європа–45". А невдовзі вийшов друком роман, що належить уже до радянської класики, – "Вершники" Юрія Яновського. Дуже різні письменники, кожен зі своїм творчим обличчям, власною стилістичною манерою. А

перекладач один. І в нього свої нахили, власні стилістичні вподобання. Зрозуміло, не досить знати, що означає кожне українське слово і який його французький відповідник. Замало навіть уміти український фразеологізм пересадити на французький ґрунт так, ніби й зроду-віку там ріс. Ні, перекладачеві ще потрібно, щоб усі письменники, яких доводиться перекладати, такі різні в оригіналі, які стали в перекладі подібні один до одного, а всі разом – до перекладача. Жінет Максимович добре засвоїла цю, так би мовити, акторську специфіку перекладацького мистецтва, це вміння перевтілюватися.

І все ж таки серед усіх її перекладів є один, який найбільше заслуговує на те, щоб його виділити окремо. Це "Камінний хрест" Василя Стефаника, що побачив світ у видавництві "Дніпро" 1975 року. Поширена думка, ніби вірші перекладати важче, ніж прозу. У віршах, мовляв, і ритм, і рима, і більша конденсація вислову, і ще багато чого. А от не завжди воно й так. А що, коли замість явного ритму класичної поезії, ритму, що ось тут, на поверхні, приступний для ока й для вуха, що, коли замість нього пульсує десь ледь помітний, прихований ритм прозового рядка? Що, коли в скупих словах коротенької новели сконденсовано стільки емоцій, скільки віршовані рядки не завжди й спроможні вмістити? Далеко не кожні вірші ставлять стільки різноманітних труднощів перекладачеві, скільки їх ставлять новели Стефаника, одного з творців новочасної прози, письменника, про якого Франко вже 1901 року писав, що це "може, найбільший артист, який появився у нас від часу Шевченка". А до всіх труднощів додається ще одна – мова. Отой самий покутський діалект, що стільки клопоту завдавав самому Стефаникові: той часом мріяв, щоб хтось "переклав" його твори на літературну українську мову, накидав це завдання своєму приятелеві філологу В. Симовичеві, а Симович, уже беручись до роботи, відписував, що то дуже важко, особливо коли дбати, "щоб мистецькість твору не пропала". І справді, великою мірою естетичний вплив на читача новел Стефаника пояснюється саме мовою. Але що ж тут діяти перекладачеві? Обирати якийсь діалект у тій мові, на яку перекладаєш? Але який же тоді повинен бути критерій вибору? Завжди може виникнути питання: чому обрано саме той, а не інший діалект? Ще якось би дали собі раду (і дають) польські перекладачі Стефаника. Польські "гуралі" з Карпат усе ж таки сусіди, є щось спільне у побуті. У перекладача на мову французьку такої полегші не було. Недарма деякі теоретики, та й практики перекладу, твердили, – може, з відчаю, – що діалект перекласти взагалі не можна, а як не можна, то й не треба. Лишається єдиний вихід: перекладати такі твори звичайною літературною мовою. Жінет Максимович не пристала на таку пораду. Для Стефаникових новел вона мобілізувала всі ресурси розмовної мови, порушення орфоепії; відтворені порушенням орфографії, весь запас просторічних слівець і зворотів і так створила якусь подобу Стефаникової "бесіди". Це був справді єдиний оптимальний вихід. Так перекладачка виконала найважче поки що в її житті завдання.

У літературній спадщині Максима Рильського чимала частка – переклади з французької літератури. Не один шедевр з її скарбів став доступний українському читачеві саме в перекладі Рильського. Зусилля Жінет Максимович нібито скеровані в протилежному напрямку: її справа – упристуупнювати скарби нашої літератури французькому читачеві. Але протилежні напрямки, а мета одна: шляхом перекладу, шляхом обміну літературними скарбами сприяти взаєморозумінню і зближенню між народами. "Доробок Жінет Теодоріени Максимович робить її гідним претендентом на здобуття премії імені Максима Рильського" [2].

Найбільше приваблював перекладачку Іван Франко – упродовж двох років (1987 та 1988) Жінет Максимович опублікувала два програмні твори письменника – повісті "Для домашнього огнища" і "Перехресні стежки" у своїй інтерпретації французькою мовою. Обидва твори хвилювали її, вона віддала їм багато часу, працювала з великим натхненням, не раз повторюючи у розмовах, що перекладає Франкові "Для домашнього огнища" і "Перехресні стежки". Дуже раділа, коли знаходила вдалу інтерпретацію якоїсь сцени повісті. Французьке видання саме цих творів Івана Франка вважала конечним і потрібним для української культури. По-товариськи щиро вітала Івана Бабича, коли той надрукував свою інтерпретацію "Украденого щастя" І. Франка.

До Івана Франка, як і до Тараса Шевченка, Лесі Українки, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, перекладачка ставилася з особливою пошаною, розуміючи універсальність їхньої творчості у контексті світової літератури. То ж не дивно, що Жінет Максимович була активною учасницею Міжнародного симпозіуму, присвяченого 130-річчю Івана Франка, що проходив у Львові та Дрогобичі 1986 року – першого значного Міжнародного форуму після стількох десятиріч ізоляції українського франкознавства від західного наукового світу. Попри свою велику зайнятість перекладацькою роботою (саме у той час готувала для видання і "Гори димлять" Я. Галана), охоче допомагала у підготовці тритомника матеріалів симпозіуму у тій його частині, де були потрібні її знання французької мови. Якраз на одному із засідань франківського Симпозіуму, присвяченому проблемам перекладознавчої науки, прозвучали такі слова: "Чекає на свого дослідника львів'янка Жінет Максимович, що вже багато років відтворює художнє слово України французькою мовою".

Вагоме місце у перекладацькому доробку Жінет Максимович займає її прочитання прози Олеся Гончара та Романа Іваничука. Французькомовне видання оповідань Олеся Гончара під назвою "Соняшники", що вийшло 1972 р. у видавництві "Дніпро", містило десять коротких його творів, знайомило французькомовного читача із новелістичним доробком видатного українського письменника. Це видання стало для Ж. Максимович вдалим дебютом на перекладацькій ниві. Через десять років два оповідання із цієї книжки – "Модри Камень" і "На косі" – побачать свій передрук у виданні "Le récit ukrainien sovétique" ("Українське радянське оповідання". – К., "Дніпро", 1982), що репрезентувало тридцять чотирьох українських письменників – від С. Васильченка, Г. Косинки, Івана Сенченка до Є. Гуцала, Р. Іваничука, Ніни Бічуї та ін. Жінет Максимович французькомовною книжечкою Олеся Гончара поповнила франкомовну Гончаріану, появу якої датуємо 1948 роком [повніше про це див.: 6].

А збірка новел Р. Іваничука у перекладі Жінет Максимович, надрукована 1983 р. у київському видавництві "Дніпро", дала зарубіжному читачеві повне враження про новелістичний доробок Р. Іваничука як у тематичному плані, так і щодо становлення стилю письменника, вдосконалення та збагачення його художньої палітри.

До роботи над добіркою Р. Іваничука перекладачка прийшла збагачена уже досвідом інтерпретування французькою мовою письменників класичної української літератури та літератури пізніших часів, низки новел українських письменників, що були включені до згаданого щойно збірника видавництва "Дніпро" 1982 року (для цього збірника Жінет Максимович переклала, між іншим, і новелу Р. Іваничука "Сива ніч").

Перекладачка вдумливо і сумлінно поставилася до тлумачення новел українсько-

го автора французькою мовою. У цьому їй не лише допомогла попередня робота над творами Василя Стефаника, Ольги Кобилянської тощо, але також і бездоганне знання мови, на яку перекладає в усій її барвистості та багатогранності. А ще – розуміння літературного процесу, повага до тексту першотвору, його стильових особливостей.

Новели Р. Іваничука багаті діалогами, мова їхня барвиста, розповідь щедро пересипана розмовною лексикою, прислів'ями, словами, що несуть особливе стилістичне навантаження в тканині тексту, реаліями, пов'язаними з життям гуцульського краю. Трапляються в тексті й аномалії – навмисні перекручення слів, їхньої вимови для рельєфнішого змалювання певного образу або підкреслення тієї чи іншої риси характеру.

Жінет Максимович зуміла перенести на іншомовний ґрунт характерні особливості стилю коротких оповідань Р. Іваничука, зокрема повтори окремих дієслів, наприклад, "Біжать роки, біжить вниз ріка... збігла молодість" (новела "Дім на горі"); ключових слів-образів, важливих для розуміння колізії новели (скажімо, слово "чужий", яке варіюється в різних словосполученнях, – новела "Злочин"), чи навіть окремих речень, що двічі-тричі повторюються протягом розповіді, аби акцентувати увагу читача на певній думці автора, вчинках персонажів. Перекладачка не боялася подекуди конкретизувати авторську думку, уточнити певну сцену оригіналу, дбаючи про те, щоб вона чіткіше виступила перед французьким читачем; звичайно, все це робилося з тактом, аргументовано, не порушуючи єдності твору.

Внаслідок проведеної великої роботи з'явилася перекладна книжка, яку легко і природно читати французькою мовою. Пропонуючи іноземному читачеві новелістичний доробок одного з провідних українських письменників, вона знайомила їх лише з невеликою частиною того, що визначало літературний процес тогочасної України.

З таким творчим натхненням Жінет Максимович підійшла до своїх шістдесяти років. Автор цієї статті вважав доречним помістити саме тут писане на початку 1989 року своє вітання з нагоди 60-річчя ювілярки, назване "У творчому горінні. Жінет Максимович – 60":

"Спочатку було слово – по-справжньому французьке, енергійне, шляхетне, з усім багатством своїх переливів і клекотінням водоспадів. Воно звучало на закруті одного з факультетів Львівського університету, де вже давно звикли до мовного багатоголосся. Слово заінтригувало мене. А потім відбулося знайомство".

Минуло миттєве збентеження, хоча ще довго тяжіла надо мною думка про те, що розмовляю з особою, для якої французька мова рідна, бо до неї прилучилася ще з дитинства, проживаючи у Франції, куди закинула доля її батьків у пошуках заробітків. Ще й дотепер, коли розмовляю з Жінет Максимович, своїм товаришем по спілчанській громаді, не полишає мене те саме збентеження за свої мовні огріхи.

Є особою справді демократичних переконань, розважливо філософського погляду на життя, а, крім того, й вишуканих манер, які органічно виходять з самої її натури. Ніколи не бачив Жінет у поганому настрої, без посмішки, не елегантної; завжди вміє сказати приємне і люб'язне слово, поцікавитися творчими успіхами колеги, підтримати або поспівчувати і, врешті, створити той настрій, при якому ми, чоловіки, почуваємо себе справжніми мушкетерами.

Особисто мені Жінет Максимович бачиться у двох нерозривних іпостасях – як педагог і перекладач. Уже впродовж багатьох років вона викладає французьку мову

у Львівській консерваторії, наполегливо впроваджуючи те, що ми сьогодні називаємо "гуманітарним вихованням студентства". Не один львівський філолог знає уроки справжньої ерудиції, які Жінет Максимович проводить зі студентами, блискучі щорічні інтернаціональні вечори, в організацію яких вкладає весь свій запал; а ще постійне відвідання разом із студентами вернісажів, виставок, проведення окремих занять у залах Музею українського мистецтва. На відкриті заняття, які проводить Максимович-педагог, охоче ідуть не лише колеги з інших вузівських кафедр, а й учителі шкіл, вивчаючи її лекторську й фахову майстерність. Що, здавалось би, може привабити сьогоднішнього студента у вивченні граматичних часів французької мови та й граматики взагалі? Педагог запропонувала ефективний метод, скориставшись своїми глибокими знаннями французької літератури; те чи інше граматичне явище викладають через відповідні вірші П. Ронсара, В. Гюго, П. Елюара, Ж. Превера, М. Карема, які студенти вивчають напам'ять. Подвійна користь: засвоюється граматичне правило, а крім того, виробляється вміння артистично розповідати французький вірш, осягаючи глибину поетичного слова. З доброю заздрістю слухаю, як сама Жінет Максимович читає в оригіналі Артюра Рембо, Поля Верлена, Гійома Аполлінера, висловлюючи при цьому глибокі судження про їхню поетичну майстерність.

Отож, зовсім не дивуюся, що одного дня, "як тільки творчий дух камена запалила", зважилася Жінет Максимович на перекладацьку творчість, прийнявши рішення нести в романський світ українське художнє слово. Перший, не зовсім вдалий крок, що звабив до перекладу не одного початківця (французька інтерпретація повісті Я. Галана "Гори димлять" не з вини перекладачки довгі роки пролежала "у шухляді" і лише нещодавно побачила світ) переконав Жінет Максимович у правильному виборі. Береться за короткий жанр, публіцистику, друкує свої переклади в антологічних добірках, постійно працює над словом, не соромлячись звертатися до авторів українського оригіналу, якщо не досить добре розуміє і уявляє собі ту чи іншу українську реалію.

Визнання приходить з перекладом "Землі" Ольги Кобилянської та новел Василя Стефаника, особливо складних для іншомовного прочитання. Критики звернули увагу на добрий перекладацький хист Жінет Максимович, її вміння відтворити фразову ритміку оригіналу, динамізм вислову, семантичну образність. Нові грані своєї майстерності перекладачка розкрила, звернувшись до "Вершників" Ю. Яновського, які вже існували у французькому перекладі Луї Арагона. Тонко відчуваючи стиль автора і маючи великий досвід інтерпретації української класики, Жінет Теодорівна дуже сумлінно вчиталася у текст Ю. Яновського, талановито відтворивши і публіцистичну гостроту оригіналу, і його романтичне звучання. Подекуди, незгідна з Луї Арагоном, дає своє власне тлумачення певних ситуацій твору, зберігаючи синтаксичну будову речень, специфіку вживання словосполучників. Особливо вражає новела "Дитинство", у якій і вдале тлумачення багатьох фразеологізмів, і передача таких самих стильових форм, і теплий ліризм, і меланхолійність розповіді.

Перекладачка у постійній праці; мереживом французьких слів лягають на папір усі муки й болiння її творчого пошуку, невдоволення зробленим, прагнення осягнути незбагненний ідеал. Мандрують у закордонні світи французькі О. Довженко, О. Гончар, П. Загребельний, Р. Іваничук, Р. Федорів. Такі різні за настроєм, такі неподібні своїми стильовими особливостями. Мандрують, щоб нагадати не одному натуралізованому

французові, бельгійцеві, швейцарцеві, синам і внукам вихідців з України, запах гіркого полину, квітування макових полів, казкову красу верховинських полонин, зрушити в їхніх серцях щемкий біль за давно залишеною Батьківщиною.

"Окраса і гордість нашої спілчанської громади, Жінет Максимович у творчому горінні, щохвилини дає реченням снагу, стилю – світлі барви, беручи на своїй гордій перекладацькій лірі милозвучні акорди, прославляючи нас і наш край" [5].

Жінет Максимович таланило на критичну оцінку своїх перекладів: з'являлися кваліфіковані розвідки про її французькомовні інтерпретації "Землі" О. Кобилянської, "Вершників"Ю. Яновського, новел В. Стефаника і Р. Іваничука, роману П. Загребельного "Європа–45", виданих майже одночасно при кінці 70-х рр. У червневому номері "Всесвіту" за 1975 надруковано рецензію "Нове життя повісті" львівського літературознавця Маркіяна Якубяка, в якій науковець зазначив "легкість перекладу, добрий художній смак і знання тонкощів французької літературної мови", те, що вкладається у визначення "добре тямити стиль", що належить Лесі Українці. Говорячи про такі вдалі характеристики перекладу, зробленого Ж. Максимович, як збереження індивідуалізованої та ритмізованої мови, функціонально значущих діалектизмів, рецензент уважав цей переклад "гідніш внеском у французьку україніку" [9]. Рецензент французького перекладу роману П. Загребельного "Європа–45" львівський літературознавець-романіст Юрко Домбровський так оцінив перекладацький хист Жінет Максимович: "Перед перекладачем роману стояло нелегке завдання перенести на франкомовний ґрунт живу, образну, просту і разом з тим багату експресивними зворотами мову оригіналу. В цілому перекладач добре впорався зі своїм завданням. Переклад можна вважати дуже точним. Майже нема тут істотних відступів від першотвору, нема ні перекладацьких вільностей, ні кальок-буквалізмів. Переклад читається так само легко й цікаво, як і оригінал, оскільки зроблений він доброю французькою мовою з багатим використанням розмовної лексики і фразеології" [1]. Про перекладацьку майстерність Ж. Максимович писав у своїх наукових розвідках і рецензіях автор цієї статті [див.: 3,с. 4].

Важко було уявити Жінет Максимович поза педагогічною діяльністю. Вона була її життям. Навіть перед кончиною – з надією і нетерпінням чекала того дня, коли повернеться у студентську аудиторію. З 1960 р. до 1995 р. як старший викладач, а потім доцент кафедри іноземних мов Львівської консерваторії (з 1992 р. Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка) викладала французьку мову. Свою відданість французькій мові, майже фанатичне захоплення літературою Франції, а надто поезією, передавала учням середніх шкіл і студентству. Не одного зачарувала своєю французькою. Доцент кафедри романістики ЛНУ ім. І. Франка, талановитий філолог-романіст Олександр П'явка, який навдивовижу глибоко опанував французьку мову, згадував, що його, учня-старшокласника 49 СШ м. Львова, запалила французькою мовою учителька-практикантка Жінет Максимович. Випускники консерваторії довго пам'ятатимуть вірші П. Ронсара, В. Гюго, П. Верлена, Г. Аполлінера, Ж. Превера, що їх нераз напам'ять розповідали своїй професорці Жінет Максимович. Була вимогливим, принциповим педагогом, та водночас дуже тактовним і доброзичливим, не дозволяла собі найменшого приниження гідності студента.

Таку ж доброзичливість, тактовність, навіть шляхетність високої проби Жінет Максимович виявляла у буденному літературному житті. Вирізнялась неабияким почуттям людської гідності. Коли оминула її перекладацька премія ім. М. Рильського,

сприйняла це мужньо, навіть з якимось скептицизмом, гумором та іронією. Надалі вже не погоджувалася на преміювання своєї літературної праці; більше того, за два тижні до завершення свого життєвого шляху повторювала, що ніколи у перекладацькій діяльності не керувалась амбіційними прагненнями і бажанням отримати якусь особливу винагороду. Найбільше цінувала те, що її переклади у великому французькомовному світі читають не лише чужинці, але й ті українці, які вже в кількох поколіннях проживають у французькомовних державах, однак, попри все, не забули витоків своєї самобутності.

Через ізольованість України від західноєвропейського культурного простору в часи тоталітарного режиму Жінет Максимович не могла знати про ту високу оцінку, яку давала її перекладам французькомовна літературна критика. Окремі її переклади українських письменників постійно згадували в реферативних статтях про український літературний процес на сторінках французьких та бельгійських літературних енциклопедій. Особливої уваги заслужили переклади новел В. Стефаника, про які згадав французький славіст Жорж Люціані у своїй бібліографічній довідці до розділу "Українська література", поміщеного у т. 23 "Encyclopaedia Universalis" (Paris, 1989) [10].

Перекладацький доробок Жінет Максимович був справедливо пошанований і в обширній "Anthologie de la litterature ukrainienne du XIe au XXe siècle" ("Антологія української літератури XI–XX століття"), виданій 2004 р. НТШ у Європі завдяки старанням його осередку в Сарселі (Франція). В "Антології" зазвучали перекладені французькою три перші розділи із повісті "Перехресні стежки" І. Франка (видання 1989 р.), великий фрагмент із першого розділу "Землі" О. Кобилянської (видання 1973 р.), новели В. Стефаника "Вечірня година", "Сини", "Марія" (у її ж перекладі із згаданого вже французькомовного видання "Vassyl Stefanyk. La Croix de pierre et autres nouvelles". K., Editions "Дніпро", 1975). Укладачі антології не оминули і новелістики Р. Іваничука, помістивши у розділі, присвяченому письменникові, новелу "Батько" у перекладі Жінет Максимович із київського видання 1983 року.

Із відходом Жінет Максимович була одчахнута навдивовиж рясна гілка письменницького дерева. Втрата талановитої перекладачки, життя якої було сповнене жертовності, щоденної копіткої праці, непоказної творчої величі, особливо відчутна в перспективі дальшого розвитку українського художнього перекладу. Якщо ж зважити, що нема вже і полтавського перекладача Івана Бабича, уродженця Франції, який дав французькому читачеві зокрема й свою цікаву інтерпретацію історичної повісті Івана Франка "Захар Беркут", зрозуміємо наскільки оголилася та дуже потрібна для української культури ділянка художнього перекладу. Майже п'ятнадцятирічне мовчання у цій царині, здається, перервалося завдяки щорічним книжковим форумам в Україні та за її межами, які дали змогу розпочати перший змістовний діалог із французькими видавництвами щодо розгортання програми перекладу української літератури французькою мовою. Надрукований в "Editions Stock" у престижній серії "La Cosmopolite" французькомовний Любко Дереш; на французькому книжковому ринку декілька років тому з'явилася "Роксолана" Павла Загребельного; ведуться перемовини щодо видання Сергія Жадана у видавництві "Denoel", вже з'явилися на французькому книжковому ринку О. Забужко, А. Курков, С. Дяченко, "Дванадцять обручів" Ю. Андруховича. У престижному паризькому видавництві "Gallimard" читають роман Леоніда Кононовича "Тема для медитації", перекладають "Солодку Дарусю" Марії Матіос.

Українська література усе впевненіше прямує до французькомовного читача, дебютувавши у тій царині ще сорок років тому "Соняшниками" О. Гончара і новелами В. Стефаника в перекладах львів'янки Жінет Максимович. Тут вона була першопрохідцем, піонером, майстринею, яка на початку 70-х рр. відважно кинула виклик монополії московських видавництв на переклад українського красного письменства французькою мовою.

Перекладацька спадщина Жінет Максимович ще чекає свого сумлінного дослідника, який відкриє усе таїнство творчості великої Майстрині.

P. S. 1979 р. Жінет Максимович як перекладач стала членом Спілки письменників України, а 1990 р. була офіційно реабілітована.

Список використаної літератури

1. *Домбровський Ю.* "Європа–45" французькою мовою / Ю. Домбровський // "Всесвіт". – 1987. – № 7–8. – С. 203–204.
2. *Кочур Г. П.* Відтворено французькою / Г. П. Кочур // Літературна Україна. – 1981. – 13 берез. – № 20. – С. 4.
3. *Кравець Я.* Вдумливо і сумлінно [рец. на кн.: Roman Ivanytchouk. Nouvelles / Я. Кравець. – Kiev : Dnipro, 1983] // "Всесвіт". – 1985. – № 3. – С. 166.
4. *Кравець Я.* Переможний рейд червоних вершників [рец. на кн.: Youri Yanovsky. Les cavaliers / Я. Кравець, Р. Помірко. – Kiev : Dnipro, 1981; Youri Yanovski. Les jinetes. – Kiev : Dnipro, 1982] // "Всесвіт". – 1985. – № 2. – С. 157–160.
5. *Кравець Я.* У творчому горінні. Жінет Максимович – 60 / Я. Кравець // Жовтень. – 1989. – № 5. – С. 131.
6. *Кравець Я.* Франкомовне прочитання Олеся Гончара : досягнення і перспективи (історичний аспект) / Я. Кравець // Питання літературознавства. – Чернівці : Вид-во ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2009. – Вип. 77. – С. 280–287.
7. *Кушнір І.* Французьке прочитання повісті "Земля" Ольги Кобилянської / І. Кушнір // Вісник Львівського університету. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – С. 288–295. – (Серія іноземні мови ; вип. 9).
8. *Матвіїшин В. В.* Стефаник французькою мовою (Vassil Stefanyk. La Croix de pierre et autres nouvelles. Traduit de l'ukrainien par Ginette Maxymovytch. Kiev, Editions "Dnipro", 1975) / В. В. Матвіїшин // Всесвіт. – 1976. – № 5. – С. 173.
9. *Якубяк М.* Нове життя повісті (Olga Kobylanska. La Terre, traduit de Tukrainien par Ginette Maxymovitch, Editions "Dnipro", Kiev, 1973) / М. Якубяк // "Всесвіт". – 1975. – № 6. – С. 164.
10. *Luciani G.* La litterature ukrainienne / *G. Luciani* // Encyclopaedia Universalis. – T. 23. – P., 1989. – P. 131.

Стаття надійшла до редколегії 25.02.2014
Прийнята до друку 04.03.2014

A WORD ON TRANSLATOR'S WAY OF GINETTE MAXYMOVYTCH

Yarema Kravets

Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000

Ginette Maxymovytch started her career as a translator during the 70's of the previous century finding her own way to the world of literature. She was acclaimed as a talented translator after publication of her French interpretation of "Land" by O. Kobylianska and a book by V. Stefanyk that includes "The Stone Cross" and other 40 novellas. G. Maxymovytch translated selected works by O. Dovjenko, novellas by O. Hontchar and R. Ivanytchouk, novels by Y. Yanovskyi and P. Zahrebelnyi. Her greatest contribution is the French interpretation of "For the Home Hearth" and "Crossed Paths" by I. Franko.

Keywords: poetic translation, Ginette Maxymovytch, French interpretation, Hryhoriy Kochur, translator's wit, Ivan Franko, literary critique.

СЛОВО О ПЕРЕВОДЧЕСКОМ ПУТИ ЖИНЕТ МАКСИМОВИЧ

Ярэма Кравэць

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000

Жинет Максимович дебютировала в художественном переводе в 70-е годы XX в., сразу же определив свое место в литературе. Признание как талантливый переводчик пришло к ней с появлением французской интерпретации "Земли" О. Кобылянской и сорока новелл В. Стефаныка. Среди переводов Ж. Максимович отдельные произведения А. Довженко, новеллы О. Гончара и Р. Иванычука, романы Ю. Яновского и П. Загребельного. Наибольшим достижением Ж. Максимович считают ее прочтение произведений И. Франко "Для домашнього огнища" и "Перехресні стежки".

Ключевые слова: художественный перевод, Жинет Максимович, французская интерпретация, Григорий Кочур, переводческое мастерство, Иван Франко, литературоведческая критика.